

Többjelentésűség a szabadkőművesi páholynevekben (A "Resurrexit" páholy nevének jelentései)

A szabadkőművesi páholynevek eddig nyelvészeti szempontból nem vizsgált halmaza sajátos helyet foglal el a tulajdonnevek között. A páholynevekben a jelentésszerep általában nem homályosul el. Ennek bizonyossága, hogy egyidejűleg több városban is létezett azonos nevű páholy, tehát elsősorban nem az azonosítást szolgálta az elnevezés. A névválasztás ugyanis rendszerint a szabadkőművesség zárt fogalomvilágából történik.

Ezekre az elnevezésekre is rányomja a bélyegét a névadó, tehát ebben az esetben a szabadkőművesség. Ennek a szervezetnek a szokásai, hagyományai, tehát a belső világa határozza meg a páholyneveket. Mindenekelőtt az elvontság, az eszmeiség, ahogyan "alkotmányuk" kifejezi: a filozofikus felfogás jellemzi a szabadkőművességet, ezért a páholyneveket is.

Az emberbaráti érzés a szabadkőművesség első, angol irányzatában vallásos istenhitben fejeződik ki. A Felsőbb Lénybe vetett hit feltétele a páholyba való felvételnek. A haladás szolgálata a haza érdekében ugyancsak hozzátartozik a szabadkőművesség lényegéhez. Egyébként ez az előbb említett két sajátosságból természetesen következik.

Elsősorban hagyományaik miatt, de a különböző okokból az önkényuralmi rendszerekben őket érő támadások ellen történő védekezésből és a jótetteikről való szerény hallgatás érdekében felvételük alkalmából titoktartási fogadalmat tesznek. Jelképeik ezt a titkosságot védik. Másrészt a tagok összetartását erősítik.

Mindez a páholyok neveiben is érvényre jut. Ezeket az elnevezéseket úgy választották, hogy a külső kíváncsiskodó lehetőleg másként értelmezze, mint a szövetség tagjai.

Példa erre a veszprémi *Virradat a Bakonyalján* nevű 1898 és 1907 között fennálló szabadkőművesi kör neve. (A kör a páhólnál kevesebb joggal rendelkező társaság. Tagjai kisebb képzettséggel rendelkeznek a szabadkőművesség területén. Ezek a körök később kíváncsúknak megfelelően rendszerint páhollyá alakulnak.) Ennek a körnek a neve két részből áll. Az első rész külső szemlélő számára csupán egy napszak választékos neve. A szabadkőművesek gyülekezetük kezdetét, a köreikben sokszor emlegetett, a szabadkőművesség lényegéhez tartozó világosság eljövételét hallják benne, természetesen jelképes értelemben. A név második fele azonosítja a kör elhelyezkedését. Mínt hogy Veszprémen kívül más településekről is voltak a körnek tagjai, ezért igen találó ez a megjelölés.

A kettős, tehát a felszíni, vagyis a kívülállók számára szóló, mondhatjuk "fedőnév" és a mély, vagyis a szabadkőműveseknek szánt értelem a szabadkőművesi páholynevek egyik legfőbb jellegzetessége.

A jelentés olyan fontos a páholynevek legtöbbszörénél, hogy még a tulajdonneveknél – éppen a jelentés elhomályosulása folytán – egyébként nem szokásos többjelentésűség jelensége is megfigyelhető. Már maga az előbb ismertetett felszíni és mély jelentés is ennek sajátos esete. Ámde még ezen belül is többféle

jelentés különíthető el az említett neveknél. Ugyanaz a hallgató is egynél több értelmet érzékel sok páholynevben.

A XIX–XX. századi páholyneveinkben a leggyakoribbak a személyekről történő elnevezések. Legtöbbször ez már maga többjelentésűséget hordoz. Tudniillik a személyt valamelyik, alkalomadtán több tulajdonságával azonosítják. Erről nevezik el a páholyt. Ez az elnevezési mód a régebbi korok páholynevadási szokását folytatja. Akkor ugyanis magát a tulajdonságot adták a páholy nevéül. Eleinte ajánlással, mint valaha költők, írók tették nemes pártfogóikhoz, most a szabadkőműves páholyok névadói az illető erényhez ajánlották páholyukat. Így keletkezett *A Nagylelkűséghez* című páholy neve például. Az újabb idők jeleként az ajánlás elmaradt, és csak a tulajdonságot tartották meg a páholy nevében. Ha nem egészen egyértelmű a páholynev jelentése, akkor esetleg magyarázó jelmonddal világítják meg. Ilyen például a *Demokrácia* páholy jelmondata, amit hivatalos papírjaikon, általában hivatalos formában használtak: "Szabadság, Egyenlőség, Testvériség". Szándékuk szerint itt ekként egyértelművé tették a jelentést.

A személyről történő elnevezés voltaképpen magát a tulajdonságot, vagy a tulajdonságokat helyettesíti. Mivel azonban mindenkinek végtelen sok tulajdonsága van, a páholynev is számtalan jelentéssel bírhat. Éppen a jelentés egyértelműsége érdekében sok páholynevben találunk ilyenkor kiegészítő mondatocskát, "ajánlást". Például az 1869–1920 között létezett *Corvin Mátyás* páholy *Az Igazságoshoz* kiegészítést alkalmazta nevében. Az *Árpád* páholy *A Testvériséghez* ajánlotta páholyát, akárcsak a *Deák Ferenc* páholy.

Ha azonban az azonosítást szolgáló kiegészítés hiányzik a páholynevből, akkor a meghatározhatatlanul sok jelentés jelenségével találkozunk. Ilyen például az 1946 és 1950 között létezett *Balassa József* páholy vagy az 1914 és 1919 között működő *Anonymus* páholy neve. Az utóbbihoz még egy szokás is fűződik: a páholy tagjai a városligeti Anonymus-szobornál szoktak találkozni.

A többjelentésűség egyik példája lehet a kassai *Resurrexit* páholy neve. Ez a páholy 1899-ben alakult és a magyarországi betiltást, tehát 1920-at követően még 1935-ben is található adat róla az Országos Levéltár kiadatlan iratai között. Ez a páholynev a kívülállók számára azonnal értelmes. A húsvéti örömhírt közli: Jézus feltámadott! Akár egy vallási gyülekezet elnevezése is lehetne. Tudjuk, hogy a szabadkőművességbe való belépés feltétele az istenhit volt, tehát ez a felszíni jelentés egyáltalán nem idegen a szabadkőművességtől.

A *Resurrexit* név a vidékre is utal, hiszen Kassa és környéke Rákóczi-birtok volt. II. Rákóczi Ferenc 1704-ben megjelent kiáltványa jut eszébe a magyar hallgatónak: "Recrudescunt vulnera..." (Megújultak, újra felszakadtak sebei...), feltámadt a kurucság a nagyságos fejedelem hívására. "Resurrexit." Magyarországnak ez a vidéke állt először a szabadságharc zászlaja alá. Nem véletlen, hogy a közeli Beregszászon az egyik páholy neve *Pro Libertate!*, Eperjesen *Thököly Imre*, Sátorajújhelyen és Désen *II. Rákóczi Ferenc* volt. Ez az elnevezés kívülállók számára bármilyen hazafias egyesület elnevezése is lehetett volna. A "titkosítás" tehát jól működött.

A szabadkőműveseknek azonban, elsősorban a kassaiaknak ez az elnevezés mást jelentett. Erről az Országos Levéltárban P 1083 LXII. 121. cs. "Resurrexit" páholy Kassa 7. lapján és annak hátán Mártonffy Márton szövetségtanácsi tagnak (a későbbi helyettes nagymesternek) a nagymesterhez küldött leveléből szereztem tudomást. Ennek erre vonatkozó részletét idézem: "F. hó 14-én fm.:tv.: az »Egyetértés« tagjait I. foku munkára híván össze, e munka egyedüli tárgya a fönnebb említett megállapodás szerint a ::: . . . elaltatása tárgyában előterjesztett indítvány volt. Ennek eredményét az 1.) alatt tisztelettel csatolt munkatábla tünteti fel, melyből kitűnik, hogy az "Egyetértés" cz. páholy az Alkotmányban előírt utasítások megtartásával szabályszerű módon lett altatva.

Az említett munka befejezésével a volt Egyetértés ::: . . . jelenlevő nyolcz mester tagja, továbbá dr. Szörényi Tivadar a "Reform" ::: . . . -nak szabályszerűen fedezett s jelenleg Kassán lakó tagja, tehát összesen kilencz kifogástalan mester tv. . . . vezetésem alatt tartott értekezletében "Resurrexit" cz. alatt új ::: . . . alapítását határozta el s egyidejűleg – mint ezt a B) alatt csatolt jegyzőkönyv igazolja – az új ::: . . . tisztikarát megalakította.

Egyidejűleg intézkedtem arra nézve, hogy az "Egyetértés" ::: . . . összes főszerelése és irattára megőrzés végett dr. Moskovits Jakab fm. . . . tv. . . . -nek átadassanak."

A levélrészletben szereplő három pont belső használatra szolgáló szabadkőművesi jelzés. A "munka" az összejövetelet, a "munkatábla" a jegyzőkönyvet, a "fedezett" kilépettet, az "elaltatás" megszüntetést, a "mester" a szabadkőművesi tudományokban a háromfokozatú rendszer legmagasabb szintjét elért tagot jelenti. Az *Egyetértés* páholyhoz a *páholy* szót egy alkalommal nem teszi ki. A páholy választott vezetőjét nevezték főmesternek, rövidítve: fm. . . . -nek. A szabadkőművesek egymást "testvér"-nek szólították. Ezt a kifejezést tv. . . . -ként rövidítették.

Az idézett levélrészlet egyértelműen megmagyarázza a páholynév eredetét. A feloszlott, vagyis ahogyan ők mondták "elaltatott" *Egyetértés* páholy voltaképpen a régi tagság egy részével az új páholyban újjászületett. "Resurrexit". Még a páholy főmestere is megmaradt dr. Moskovits Jakab személyében. Mindezt a *Resurrexit* páholy megalakulásakor a belső terjesztésű szabadkőművesi lapokban közzétették, tehát szabadkőművesi körökben a páholy neve ezt jelentette.

A *Resurrexit* páholynévnek még egy jelentése volt. Ezt még szűkebb kör értette. A kassai szabadkőművesek páholya megható, őszinte lelkesedéssel őrizte Kazinczy Ferenc emlékét. Mi, kívülállók is tudjuk, hogy Kazinczy Ferenc szabadkőművesi tevékenysége szorosan kapcsolódik Kassához. 1888-ban ebben a városban alapította meg a kor legnagyobb magyar szabadkőművese Batsányi Jánossal és Baróti Szabó Dáviddal a szabadkőműves szellemű első magyar irodalmi folyóiratot, a Kassai Magyar Museumot. Később szabadkőművesi nevét választotta folyóirata címéül: *Orpheus*-t. Kassához Kazinczy Ferencet tanfelügyelői és jegyzői foglalkozása is kötötte. Ezért 1901-ben, Kazinczy Ferencnek fogságból való kiszabadulása századik évfordulóján, országos részvétellel nagy ünnepség keretében emlékeztek meg a kassai *Resurrexit* páholyban nagy szabadkőműves elődjükről. A nagyszabású ünnepségen elhangzott Csengey Gusztáv alkalmi verse is, mint utolsó

szám. Csengey Gusztáv a *Resurrexit* páholy tagja volt, egyébként az eperjesi evangélikus teológia tanáraként működött. A költemény címe: "Kazinczy emléke". (Az Országos Levéltárban P 1134 "Resurrexit" páholy Kassa 7. t. 32. 19. 28–32. lapon található.) A vers utolsó sora ugyancsak a páholy nevére utal:

Im az a szent láng vissza most ragyog rád,
S a szózat rólad zeng: "Feltámadott!"

Ez tehát a páholy név legszűkebb körben értelmezett jelentése. A páholy Kazinczy Ferenc szellemében működik, mintha maga a névadó támadt volna fel benne.

Miután a szabadkőművesség már Kassán sem működhetett tovább, sok magyar távozott el onnan, köztük számos szabadkőműves is. A messze Brazíliába is többen eljutottak közülük. Számos más, külföldi országhoz hasonlóan Brazília fővárosában, Sao Paoloban is alakult magyar páholy. Minthogy az alapítók között kassaiak is voltak, páholyuk nevéül a *Resurrectio* nevet választották: *Feltámadás*. Így emlékeztek a kassai *Resurrexit* páholyra. Ennek a páholy névnek másik, ugyancsak szabadkőművesi, belső jelentése a magyar szabadkőművesség feltámadásába vetett hitet fejezi ki.

BERÉNYI ZSUZSANNA ÁGNES

Hogy hívnak?

1. Amikor erre a kérdésre gyerekes humorral ezt válaszoljuk: úgy, hogy "gyere ide", nem is gondolunk a kifejezés jelentéstani és nyelvtani sokszínűségére. Ha viszont válaszképpen eláruljuk nevünket, így fogalmazunk: Tasnak, Hubának, Töhötömnek, stb. hívnak. Itt a névhez illesztett *-nak/-nek* rag latívszi eredetéből kifolyólag már nem a *hogy hívnak?* kérdés által sugallt módhatározói síkon mozog, hanem azt sejteti, hogy a személyt a névvel azonosítjuk, erre utal a bemutatkozás egyik lehetséges módja is: *Töhötöm vagyok*. Ugyanerre a célra a finn nyelv transzlátívuszt használ: *Hänet kutsutaan Pekaksi* 'Pekának hívják', tkp. 'Pekkává hívják'. Ez a rag erős azonosító tartalmat hordoz, a megnevezett tulajdonképpen a nevévé válik. A finn transzlátívusz rag, hasonlóan a magyar *-vá/-vé*-hez ugyancsak latívszi eredetű. Ha további idegen nyelvekben is körülnézünk, a helyzet egyre bonyolódik. A latin nyelvek bevett formulája a 'hív' jelentésű ige visszaható ragozású használata, mint pl. az olasz *mi chiamo, ti chiami* stb. tkp. 'hívom magam, hívod magad'. Az angol ezt a legmegszokottabb fordulatokban kerüli, de a 'hív' jelentésű *to call* alkalmazható megnevezésre, pl. a *to call sy by the name of...* szerkezettel 'hívni valakit valamilyen néven', és nem okvetlenül tulajdonnevek összefüggésében, pl. *I call her mother* 'anyá(m)nak hívom'. A már említett *chiamare* mellett más esetekben a 'mondani' jelentésű *dire* is előfordul az olaszban 'valakit valaminek, valakinek mondani'